

WONEN EN VRIJE TIJD

Kerdoel 1: De leerlingen leren (mede) zorgdragen voor het dagelijkse eten en drinken en leren de daarbij horende regels en tafelmanieren hanteren.

- 1.1. Eten en drinken
- 1.2. Koken
- 1.3. Tafeldekken
- 1.4. Afwassen

Kerdoel 2: De leerlingen leren boodschappen doen.

- 2.1. Boodschappen doen

Kerdoel 3: De leerlingen leren zich kleden en linnengoed, kleding en schoeisel (helpen) verzorgen.

- 3.1. Kleding aantrekken en verzorgen
- 3.2. Kleding kopen
- 3.3. Persoonlijke verzorging

Kerdoel 4: De leerlingen leren helpen hun huis/kamer inrichten, schoonhouden en op orde houden en leren dat mensen die samen wonen, ook samen zorgen voor de goede gang van zaken.

- 4.1. Schoonmaken en inrichten
- 4.2. Inrichten van een eigen kamer

Kerdoel 5: De leerlingen leren op de juiste wijze reageren bij ziekte, ongeluk of bij een kleine verwonding.

- 5.1. Ziekte, kleine verwondingen en ongelukken

Kerdoel 6: De leerlingen leren herkennen dat in de samenleving verschillen en overeenkomsten zijn tussen mensen en groepen van mensen in de wijze waarop ze leven.

- 6.1. Woonomstandigheden

Kerdoel 7: De leerlingen leren zich oriënteren op medezeggenschap, stemrecht, besluitvorming, het gemeentelijk en landelijk bestuur.

- 7.1. Besturen en besluiten

Kerdoel 8: De leerlingen leren de vrije tijd alleen en samen met anderen besteden.

- 8.1. Vrijtijdsbesteding

Kerndoel 1: De leerlingen leren (mede) zorgdragen voor het dagelijkse eten en drinken en leren de daarbij horende regels en tafelmanieren hanteren

Niveau	1	2	3	4
1.1. Eten en drinken	<ul style="list-style-type: none"> - Wacht met eten tot het "startsein" gegeven wordt - Eet zijn mond eerst leeg en neemt vervolgens een nieuwe hap - Eet en drinkt zonder hoesten of verslikken - Geeft aan honger of dorst te hebben - Eet voorgesneden boterham met een vork. - Drinkt zelf uit een tuitbeker - Pakt zijn eigen brooddoosje en beker uit zijn tas/kast - Begrijpt de begrippen happen, drinken, heet, mmm, koek, eten, op (b.v. eten) 	<ul style="list-style-type: none"> - Snijdt een boterham in delen met fysieke ondersteuning van de groepsleiding. - Eet stukjes brood met een vork. - Kauwt het eten goed. - Blijft zitten tijdens het eten - Eet na aansporing doorgaans met een gesloten mond - Eet met een lepel - Drinkt uit een gewone beker zonder te knoeien - Geeft aan (wijzend) wat hij op brood wil of wil drinken bij een keuzemogelijkheid - Eet een boterham-uit-het-vuistje - Drinkt met een rietje - Maakt onderscheid tussen eetbaar en niet eetbaar, schoon en vies voedsel - Geeft aan wat hij met ontbijt, lunch, warme maaltijd eet (warm / brood) 	<ul style="list-style-type: none"> - Zit vijf minuten stil en recht aan tafel tijdens de maaltijd - Besmeert een boterham (nog niet snijden) - Eet met een vork stukjes brood - Schenkt melk in (met hulp bij openen van het pak) - Noemt 3 dagelijkse momenten waarop gegeten wordt (lunch, ontbijt, diner) - Herkent aardappels / pasta / rijst 	<ul style="list-style-type: none"> - Pakt of vraagt eerst om een hartige boterham en vervolgens een zoet - Vraagt hulp tijdens het eten bij een handeling waarbij hij hulp nodig heeft - Smeert brood met boter of iets anders smeerbaars (gelijk verdeeld en normale hoeveelheid) - Gebruikt normale hoeveelheid beleg op zijn boterham (strooien van hagelslag, plakken worst, etc.) - Snijdt een banaan in stukjes - Schenkt melk in (met verbale ondersteuning en controle van de groepsleiding) - Eet, zonder aansporing, met de mond dicht. - Noemt twee dranken die warm en twee dranken die koud gedronken worden - Benoemt aardappels / pasta / rijst
	<ul style="list-style-type: none"> - Vraagt aan tafel aan een ander om iets aan te geven - Snijdt met een mes, met zaagbeweging - Schenkt zelfstandig melk in - Wast zijn handen voor het aan tafel gaan - Noemt twee dranken die gezond en twee die ongezond zijn - Benoemt wat hij eet 	<ul style="list-style-type: none"> - Schenkt zonder te knoeien uit een pak of fles in een glas of beker - Laat hete dranken eerst voldoende afkoelen voor ze te drinken - Eet zelfstandig een boterham met mes en vork - Pelt een mandarijn en een banaan met de hand - Ziet eten en drinken als gezellige aangelegenheid 	<ul style="list-style-type: none"> - Eet met een vork en een mes in de hand - Geeft aan hoeveel hij wil eten - Durft onbekend eten te proeven - Herkent hetzelfde product in verschillende vormen (bijv. omelet en een hard ei, gesneden stukjes) - Noemt twee dranken met en twee dranken zonder alcohol - Schilt fruit met een fruitmesje 	<ul style="list-style-type: none"> - Geeft voorbeelden van gezond en ongezond eten - Snijdt kaas met een kaasschaaf - Schenkt hete koffie en thee in een kopje
	<ul style="list-style-type: none"> - Schept een juiste hoeveelheid eten voor zichzelf uit de pan - Gebruikt een servet en begrijpt waarom - Geeft van verschillende dranken aan of deze alcohol bevatten 	<ul style="list-style-type: none"> - Schilt met een dunschiller (appel, komkommer) - Let met opscheppen op of er voor andere genoeg over blijft 		
		5	6	7

Niveau				
1.2. Koken (gebruik maatbeker en weegschaal zie rekenen 4.1)	5	6	7	8
	<ul style="list-style-type: none"> - Kent de functie van de waterkoker door samen thee en cup-a-soup te maken - Wast voor het koken de handen - Snijdt groente in plakjes zoals reepjes paprika, een komkommer of een prei - Wast groenten en aardappels schoon 	<ul style="list-style-type: none"> - Kneedt deeg met zijn handen en roert ingrediënten door elkaar - Snijdt groente zoals courgette en aubergine in stukjes - Legt de benodigde spullen klaar voor het maken van een tosti en smeert zijn eigen boterham voor de tosti - Stopt eten in de oven/magnetron en zet hem aan - Benoemt vijf voorwerpen uit de keuken (bv. (koeken)pan, weegschaal, pollepel, oven, etc.) 	<ul style="list-style-type: none"> - Roostert brood in de broodrooster - Opent pakken, potten en flessen met schroefdoop - Snijdt groente op verschillende manieren (broccoli in roosjes, tomaat in partjes) - Benoemt zoutpot en pepermolen en noemt bij elk een gerecht waar je het bij kunt doen - Gebruikt schoon materiaal bij het koken - Maakt groente / fruit schoon voor bereiding - Stelt een tijd in op de magnetron/oven - Benoemt de basisingrediënten van de avondmaaltijd (aardappels (rijst of pasta), vlees en groente,) - Benoemt van de etenswaren hoe ze bewaard dienen te worden (kast, koelkast, afgesloten / open) - Benoemt het eten bij het zien van de verpakking (pak rijst, blik bonen) 	<ul style="list-style-type: none"> - Ziet dat een pan, schaal of apparaat heet is en gaat daar voorzichtig mee om - Noemt minimaal 3 ingrediënten van een bekend gerecht (bijvoorbeeld pannenkoeken of macaroni) - Maakt een tosti in het tosti-ijzer m.b.v. een stappenschema - Leest de tijd en de temperatuur van een simpel geschreven instructie en voert dit in op de magnetron (eenvoudig stappenplan) - Gaat voorzichtig om met scherpe messen (snijden, maar ook in de buurt van anderen)
	9	10	11	12

	<ul style="list-style-type: none"> - Geeft het verschil aan tussen gezonde en ongezonde voeding met voorbeelden van eten - Geeft aan de hand van het recept aan welke ingrediënten nodig zijn - Geeft aan wat het verschil is tussen bakken en koken, braden (oven, in pan met water of pan met vet) - Benoemt kerrie, kaneel, zout en peper en noemt bij elk een gerecht waar je het bij kunt doen - Bakt (met een simpel geschreven instructie) brood in een broodbak-machine met een kant en klaar pak - Benoemt de regels rondom hygiëne bij het koken (schoon mes, schort, muts, schoon aanrecht) - Vertelt hoe er zorgvuldig en veilig kan worden omgegaan met apparaten die heet worden - Werkt veilig met een elektrisch fornuis (evt. met hulpmiddelen) - Bereidt onder begeleiding een eenvoudig recept met afbeeldingen en tekst 	<ul style="list-style-type: none"> - Roert met een garde een mix of sausje totdat de klonten helemaal weg zijn - Gebruikt de mixer om ingrediënten te mengen en te kneden - Begrijpt de begrippen rullen, wellen, smelten - Stelt m.b.v een (kook)wekker de gewenste kooktijd in en houdt deze bij - Snijdt het vlees en gebruikt hiervoor een aparte plank - Bepaalt de stand van een elektrisch fornuis - Bereidt drie warme dranken (soep maken, koffie, thee zetten) - Bereidt onder begeleiding een eenvoudig recept zonder afbeeldingen 	<ul style="list-style-type: none"> - Bedient adequaat een gasfornuis met automatische ontsteker - Controleert altijd na het koken of het gas uit staat - Opent blikken met een blikopener - Bakt eieren in de pan - Benoemt dat ijzeren voorwerpen nooit in een magnetron mogen - Bereidt kant-en-klaar producten met een stappenschema (oven en/of magnetron) - Leest houdbaarheidsdatum op de verpakking - Frituurt snacks in een frituurpan en bedient op een veilige manier het mandje - Bereidt zelfstandig een eenvoudig recept met afbeeldingen en tekst 	<ul style="list-style-type: none"> - Bakt vlees, aardappeltjes in een pan (regelmatig omdraaien en redelijk in kunnen schatten of het gaar is) - Kookt groente, aardappels, rijst en pasta's m.b.v. een stappenschema (inclusief afgieten in een vergiet) - Houdt bij het plannen van het koken rekening met bereidingstijd en tijdstip van de maaltijd - Bereidt drie warme gerechten met behulp van een (geschreven) recept uit een kookboek of van een verpakking
--	--	---	--	--

Niveau		2	3	4
1.3. Tafeldekken		- Legt zijn eigen placemat op tafel	- Legt borden, bestek en bekers op tafel - Benoemt vijf voorwerpen die op tafel staan bij de lunch (boter, brood, hagelslag, etc)	- Verdeelt de borden over de tafel één op één met de stoelen die er rond de tafel staan - Legt het tafelkleed op tafel - Pakt genoemde spullen voor op tafel (brood, boter, beleg, melk, etc) en zet deze op tafel
	5	6	7	8
	- Pakt evenveel borden als er eters zijn en zorgt dat er bij alle borden een mes en een vork ligt	- Pakt de gebruikelijke spullen (brood, boter, beleg, melk, etc) voor de lunch (weet waar deze staan) en verdeelt ze over de tafel	- Dekt de complete tafel voor de lunch voor meerdere personen (mes en lepel rechts, vork links)	- Benoemt vijf voorwerpen die op tafel staan bij het avondeten (pan, bord, opscheplepel, onderzetter, kaarsen, servet, bestek, glazen)
	9	10	11	
- Vertelt het verschil tussen het tafeldekken voor het ontbijt, de lunch en het avondeten (wat staat wanneer op tafel) - Dekt de tafel voor de hoofdmaaltijd voor meerdere personen en verdeelt alle spullen over de tafel (servet, onderzetter, opscheplepel, glazen)	- Benoemt de volgorde van meergangen menu (koud voorgerecht, soep, hoofdgerecht, nagerecht, koffie) - Brengt koffie en thee rond en kan uitgedeelde koffie voorzien van suiker en melk en een lepeltje - Schept de juiste hoeveelheid eten voor een ander uit de pan.	- Dekt de tafel voor een chique maaltijd (volgorde van het bestek voor meerdere gangen, wijnglazen, kaarsen) - Deelt opgeschepte borden (ook soep) uit aan mensen aan tafel - Schenkt drinken in voor mensen aan tafel (rechts van de persoon uitserveren)		

Niveau				
1.4. Afwassen	5	6	7	8
	<ul style="list-style-type: none"> - Ruimt de tafel af en brengt de spullen naar de keuken - Droogt de niet-breekbare spullen van de vaat af - Haalt de etensresten van zijn bord en gooit het in de vuilnisbak 	<ul style="list-style-type: none"> - Droogt breekbare maar hanteerbare spullen van de vaat af (bord en een beker) - Spoelt bekers om - Ordent de vaat (glazen of bekers bij elkaar, pannen, bestek) 	<ul style="list-style-type: none"> - Neemt de tafel / het tafelkleed af met een doekje - Zorgt dat zijn kleren bij het afwassen schoon en droog blijven - Vertelt waarom sommige vaat gespoeld moet worden (water wordt vies) - Zet de vaat in volgorde waarop het afgewassen wordt (eerst glazen/bekers, pannen op het laatst) - Zet afgewassen en afgedroogde materialen geordend op het aanrecht 	<ul style="list-style-type: none"> - Maakt een sopje voor de afwas (juiste temperatuur, juiste schoonmaakmiddel) - Droogt spullen met moeilijke randjes goed af - Maakt de vaat schoon met een borstel of een sponsje (borden, bestek en bekers) - Gebruikt een vaatdoek/ schuurspons om het aanrecht en fornuis mee schoon te maken en te drogen - Maakt het putje van de wasbak leeg - Ruimt de afgewassen / afgedroogde materialen met hulp op de juiste plaats op
	9	10		
	<ul style="list-style-type: none"> - Hangt het vaatdoekje en de theedoek na gebruik uit - Vult de vaatwasser en ruimt hem leeg - Wast en droogt grote pannen af - Schat in welke spullen gespoeld moeten worden - Ruimt de afgewassen / afgedroogde materialen zelfstandig op de juiste plaats op 	<ul style="list-style-type: none"> - Bedient de vaatwasser (tablet, temperatuur instellen en aanzetten) - Zorgt ervoor dat de wasmachine vol zit, voordat hij gedraaid wordt - Schat in wanneer hij een droge theedoek nodig heeft 		

Kerdoel 2: De leerlingen leren boodschappen doen

Niveau				
2.1. Boodschappen doen	5	6	7	8
	<ul style="list-style-type: none"> - Speelt boodschappen doen na in de klas - Weet wat je koopt bij de bakker, de slager, de supermarkt, de groentenboer 	<ul style="list-style-type: none"> - Pakt zelfstandig een boodschappenwagentje en brengt deze terug - Haalt boodschappen bij een winkel door een boodschappenlijst af te geven (zonder betalen b.v. in een winkeltje op school) 	<ul style="list-style-type: none"> - Sluit achter aan in een rij bij de kassa en wacht rustig - Vindt met behulp van foto's / picto's de benodigde boodschappen 1 voor 1 in de schappen (Haal eerst boter en breng het naar je wagentje, haal daarna toiletpapier) - Zet de boodschappen zelfstandig op de lopende band - Levert de lege flessen in en levert het statiegeldbonnetje bij de kassa in - Doet producten op een goede manier in het mandje/ karretje (groente niet onderop) - Doet producten op een goede manier in de boodschappentas (groente niet onderop) 	<ul style="list-style-type: none"> - Neemt van thuis alle benodigheden voor het boodschappendoen mee (geld, lege flessen een boodschappentas en lijst) - Vindt met behulp van een lijst picto's / woorden de benodigde boodschappen - Bewaart het bonnetje op een veilige plek - Vraagt hulp als hij ergens niet bij kan - Bestelt bij een aparte afdeling door te vertellen wat hij wil
	9	10	11	12
	<ul style="list-style-type: none"> - Vindt alle producten van de boodschappenlijst in de supermarkt - Werkt de hele boodschappenlijst systematisch af - Schat in wat een boodschap ongeveer kost (ruime schatting 1-2 t.o.v. 10 euro) - Vraagt aan het personeel waar een product ligt in de supermarkt - Begrijpt welke van twee vergelijkbare producten goedkoper is (verschil min. 50 eurocent) - Controleert of er geld in de portemonnee zit 	<ul style="list-style-type: none"> - Betaalt met zijn chipknip de boodschappen - Pakt zijn boodschappen thuis uit en ruimt ze op de juiste plek op (in de koelkast, keuken of andere plek) - Maakt samen een boodschappenlijst voor 1 gerecht - Bedient de groenteweegschaal in de winkel - Bekijkt de datum van producten in de koelkast en gooit alles over datum weg 	<ul style="list-style-type: none"> - Verwacht wisselgeld als hij teveel geld heeft gegeven - Betaalt contant de boodschappen (met strategieën als altijd een euro meer betalen) - Vertelt welke informatie op de etiketten staat (datum, hoeveelheid, kilo/literprijs) - Bekijkt een boodschappenlijst en kiest de juiste winkel - Haalt met behulp van een boodschappenlijst boodschappen in meerdere winkels - Zoekt naar en bekijkt aanbiedingen in folders - Zoekt naar en bekijkt aanbiedingen in de winkel 	<ul style="list-style-type: none"> - Betaalt met zijn pinpas de boodschappen (inclusief pincode) - Maakt een keuze tussen verschillende merken (kwaliteit/prijs) - Maakt een boodschappenlijst op basis van de benodigheden en de aanwezige voorraad - Kijkt in de winkel bij aanschaf van producten naar de houdbaarheidsdatum - Kiest zelfstandig een alternatief als het gewenste product niet voorradig is - Kiest assortimentbewust voor een bepaalde winkel - Kiest prijsbewust een winkel om de boodschappen te doen

Kerdoel 3: De leerlingen leren zich kleden en linnengoed, kleding en schoeisel (helpen) verzorgen

Niveau	1	2	3	4
3.1. Kleding aantrekken en verzorgen	<ul style="list-style-type: none"> - Werkt mee als zijn jas of ander kledingstuk wordt aangetrokken - Trekt een aantal kledingstukken (zonder knopen / ritsen / gespen / veters) uit 	<ul style="list-style-type: none"> - Vindt zijn eigen jas op de kapstok - Hangt zijn jas op de juiste plek op de kapstok - Trekt kledingstukken met knopen / ritsen uit 	<ul style="list-style-type: none"> - Trekt op eigen initiatief een jas aan als hij naar buiten gaat - Kiest gepaste kleding voor een dagelijkse situatie - Trekt een aantal kledingstukken (zonder knopen / ritsen / gespen / veters) aan - Trekt kledingstukken met gespen / veters uit 	<ul style="list-style-type: none"> - Doet een ritssluiting dicht - Trekt klittenbandschoenen aan en uit - Trekt een hemd, T-shirt of trui aan
	5	6	7	8
	<ul style="list-style-type: none"> - Maakt bij morsen met een doekje de kleding schoon - Maakt zijn voorkeur voor kleding kenbaar - Trekt kledingstukken met gespen aan en doet de sluiting dicht - Kiest geschikte kleding voor een situatie (feestje, buitenspelen) 	<ul style="list-style-type: none"> - Trekt iedere dag een schone onderbroek aan (vertelt dat dat nodig is) - Trekt iedere dag schone sokken aan (vertelt dat dat nodig is) - Hangt uitgetrokken kleren uit over een stoel of op een hanger 	<ul style="list-style-type: none"> - Trekt veterschoenen aan en uit (strikt zelf de veters) - Controleert of kleding goed zit (kleding fatsoeneren waar nodig) - Doet de knoop van zijn broek open en dicht 	<ul style="list-style-type: none"> - Trekt regelmatig schone kleren aan of als dit wenselijk is en doet vuile kleren in een wasmand - Benoemt droger, waslijn, knijpers, droogmolen, wasrek - Vouwt eenvoudige was (theedoek, handdoek, zakdoek) op - Kiest een acceptabele kleren combinatie uit - Geeft aan wat nodig is om schoenen te poetsen
	9	10	11	12
<ul style="list-style-type: none"> - Hangt gewassen kleren op aan een wasrek of waslijn - Haalt een schoon laken en dekbed af en haalt het kussensloop van het kussen en gooit het in de wasmand - Lucht zijn bed na het slapen (dekbed openslaan) - Vouwt kledingstukken op - Vult de wasmachine (niet te vol) - Strijkt onder begeleiding eenvoudige was (zakdoek, theedoek) - Controleert de zakken van kleding of ze leeg zijn - Haalt voor het poetsen veters uit de schoenen - Wrijft schoenen netjes in met de juiste kleur schoenpoets 	<ul style="list-style-type: none"> - Zoekt kleding uit passend bij een (feestelijke) gelegenheid - Poetst zijn schoenen (en uitwrijven) - Vult de wasmachine/droger (met was en wasmiddel) en stelt de genoemde temperatuur in - Weet welke van zijn kleren niet in de wasmachine/droger mogen - Legt de betekenis van de symbolen op het kledingetiket uit - Legt de betekenis van de symbolen op de fles wasmiddel uit - Slaat kleding uit voor het ophangen en hangt deze binnenste buiten op - Vouwt grote stukken was op (hoeslaken, laken) - Strijkt zelfstandig eenvoudige was (zakdoek, theedoek) - Vertelt welke kleren er naar de stomerij moeten worden gebracht - Noemt welke materialen nodig zijn om een knoop aan te zetten, een lusje aan te zetten, een elastiek / koord te rijgen 	<ul style="list-style-type: none"> - Doet een eenvoudige handwas - Maakt zelfstandig het bed op met schoon beddengoed (hoeslaken, dekbedhoes, kussensloop, instoppen) - Sorteert de was (donker, lichte en bonte was) en kent de instellingen van de wasmachine/droger bij de verschillende typen was - Weet welke kleren na het wassen eerst gestreken moeten worden - Hangt de was op, haalt die af en vouwt het netjes op (met wasknijpers) - Legt opgevouwen was gesorteerd in de kast - Strijkt onder begeleiding kledingstukken - Legt de betekenis van de symbolen op de wasmachine uit - Kan draad door de naald doen en draad aanhechten - Geeft het verschil aan tussen koord en elastiek - Schat in hoeveel koord / elastiek hij nodig heeft bij het vervangen daarvan in een kledingstuk 	<ul style="list-style-type: none"> - Strijkt eigen was (onder instellen van strijkijzer (handdoek, broek, etc)) - Weet welke kleren afgeven (nieuwe) en legt deze apart - Kiest juiste wasprogramma en wasmiddel aan de hand van het kledinglabel - Zet zelfstandig een knoop aan - Zet zelfstandig een lusje vast - Rijgt zelfstandig nieuw koord /elastiek door een kledingstuk 	

Niveau				
3.2. Kleding kopen				
	9	10	11	12
	<ul style="list-style-type: none"> - Bekijkt of de gekozen kleding past - Ziet het verschil tussen jongens- en meisjeskleding - Noemt vier winkels waar je kleding kan kopen - Vertelt waar de kledingwinkels zijn en hoe je er komt - Weet wat en waarvoor een paskamer is - Bekijkt of de gekozen kleding staat 	<ul style="list-style-type: none"> - Zoekt kleding passend bij verschillende gelegenheden - Kiest naast het uiterlijk van kleding ook uit op functionaliteit - Neemt de beslissing om de kleding wel of niet te kopen - Bewaart de bon van gekochte kleding - Kiest kleren uit een brochure (Wehkamp, Otto) 	<ul style="list-style-type: none"> - Bekijkt welke kleding hij heeft en of hij nieuwe kleren nodig heeft - Ontwikkelt voorkeur in bepaalde kledingstijlen en kleurcombinaties - Beseft dat met een bon kleding nog geruild kan worden 	<ul style="list-style-type: none"> - Schat in hoeveel de kleding kost en wat een redelijke prijs is - Rekent de kleren af (met pinpas) - Vindt verschillende afdelingen in een warenhuis

Niveau	1	2	3	4
3.3. Persoonlijke verzorging	<ul style="list-style-type: none"> - Bezoekt het toilet op initiatief van en onder begeleiding van de groepsleiding. Heeft hulp nodig bij het openen en van de sluitingen van kleding en bij het afvegen. - Wast zijn handen op initiatief van en onder begeleiding van de groepsleiding - Droogt zijn handen op initiatief van en onder begeleiding van de groepsleiding 	<ul style="list-style-type: none"> - Geeft zelf aan dat hij naar het toilet moet. - Droogt zijn handen zonder herinnering van de groepsleiding (heeft controle nodig) - Poetst zijn tanden, heeft constante begeleiding van de groepsleiding nodig. - Veegt zelf de neus af op aanwijzing van de leerkracht 	<ul style="list-style-type: none"> - Gaat zelfstandig naar het toilet. Heeft geen hulp nodig bij het openen van kleding en bij het afvegen. Eventueel wel bij het sluiten van de knoop / rits. - Wast handen zonder herinnering van de groepsleiding - Droogt handen zonder herinnering van de groepsleiding - Poetst zelf de tanden, heeft daarna controle van de groepsleiding nodig. - Snuit de neus onder begeleiding van de leerkracht (heeft controle nodig) 	<ul style="list-style-type: none"> - Poetst zelfstandig zijn tanden, na aansporing van de volwassene. Heeft geen hulp en / of controle nodig. - Snuit de neus zelfstandig
	5	6	7	8
	<ul style="list-style-type: none"> - Verzorgt (kamt / borstelt) zijn eigen haren na aansporing van een volwassene 		<ul style="list-style-type: none"> - Wast zichzelf en trekt na aansporing van volwassene schone kleding aan - Poetst zijn tanden, verzorgt haren na aansporing van een volwassene - Douchet met hulp en onder begeleiding - Wast haren met hulp en onder begeleiding - Droogt lichaam af met hulp en onder begeleiding 	<ul style="list-style-type: none"> - Douchet met instructie van en controle van de groepsleiding - Wast haren met instructie van en controle van de groepsleiding - Droogt lichaam met instructie van en controle van de groepsleiding - Wast / droogt voeten met instructie van en controle van de groepsleiding
	9	10	11	
<ul style="list-style-type: none"> - Douchet zelfstandig - Wast haren zelfstandig - Droogt lichaam zelfstandig - Wast / droogt voeten zelfstandig 	<ul style="list-style-type: none"> - Gebruikt deodorant. 	<ul style="list-style-type: none"> - Gebruikt medicijnen volgens voorschrift. 		

Kerdoel 4: De leerlingen leren helpen hun huis/kamer inrichten, schoonhouden en op orde houden en leren dat mensen die samen wonen, ook samen zorgen voor de goede gang van zaken

Niveau	1	2	3	4
4.1. Schoonmaken en inrichten	<ul style="list-style-type: none"> - Legt gebruikt materiaal bij elkaar - Ruimt de eigen tafel op 	<ul style="list-style-type: none"> - Legt veel gebruikte (knutsel)spullen terug op hun plek (kwasten, kleurpotloden, placemat) 	<ul style="list-style-type: none"> - Legt speel- en knutselstukken op de juiste plek terug 	<ul style="list-style-type: none"> - Brengt orde in een beperkte ruimte (een speelhoek opruimen door spullen bij elkaar te leggen)
	5	6	7	8
	<ul style="list-style-type: none"> - Gooit oud papier apart weg (tv-gids, krant etc.) - Zet de stoelen op de tafel (klaslokaal) 	<ul style="list-style-type: none"> - Kiest geschikte spullen om een schoonmaakklus uit te voeren (lokaal vegen met stoffer of bezem, vloer dweilen met een lapje of mop) - Herkent voorwerpen in huis die gemaakt zijn van metaal - Noemt op wat je nodig hebt om een bed op te maken - Ziet wanneer een vuilniszak vol zit 	<ul style="list-style-type: none"> - Veegt een hoopje afval weg met stoffer en blik - Zet de container of de vuilniszak aan de straat - Vertelt wanneer er ergens opgeruimd moet worden - Geeft aan wanneer een ruimte geschrobt moet / kan worden - Noemt voorwerpen in huis die gemaakt zijn van metaal dat gepoetst moet worden (zilver) - Haalt beddengoed van het bed - Legt uit hoe je matten en kleden schoonmaakt (Buiten, mattenklopper / tegen de muur) - Vervangt de wc-rol - Zet de losse onderdelen van de stofzuiger in elkaar - Neemt een groot plat oppervlak af met een vochtig doekje (poetst vlekken weg, vangt kruimels op) 	<ul style="list-style-type: none"> - Stofzuigt een leeg oppervlak (lokaal zonder stoelen en tafels) - Vervangt volle pendaalemmer/ vuilniszakken (ook dichtbinden) - Trekt hoeslaken om de matras - Herkent metaalpoetsmiddel - Geeft aan wat je nodig hebt bij het schrobben - Veegt een lege ruimte met een bezem - Klopt met hulp een mat of kleed uit (mattenklopper of tegen de muur) - Maakt een sopje (adequate hoeveelheid sop en juiste temperatuur)
	9	10	11	12

	<ul style="list-style-type: none"> - Benoemt verschillende schoonmaak- middelen en het doel waarvoor ze gebruikt worden (afwas en schuur- middel, allesreiniger, wc-eend) - Wringt een natte doek uit een sopje goed uit - Noemt materialen die nodig zijn voor ramen zemen - Neemt de vensterbank af met een natte doek of stofdoek - Stofzuigt het lokaal met stoelen en tafels - Schrobt een lege ruimte - Poetst metalen voorwerpen en wrijft deze op - Doet het kussensloop om het kussen - Klopt zelfstandig een mat / kleed uit - Weet wanneer de vuilniszak naar de straat toe moet en denkt eraan 	<ul style="list-style-type: none"> - Verwisselt de stofzak van een stofzuiger - Ziet wanneer er ergens schoongemaakt moet worden - Maakt de wc schoon (pot borstelen, bril afnemen) - Maakt sanitair schoon (Juiste schoonmaakmiddel, leeghalen, schoonmaken, afspoelen, spullen terugzetten) - Weet met behulp van een rooster welke schoonmaaktaken er gedaan moeten worden en voert ze uit - Maakt een sopje en zeept de ramen zelfstandig in met de spons - Schrobt zelfstandig een ruimte (Leegmaken van de ruimte, schrobben en natrekken) - Dweilt onder begeleiding een lege ruimte (Sop maken, dweil uitwringen, dweilen) - Doet met hulp het dekbed in de dekbedhoes - Stoft zelfstandig een kast en klopt de stofdoek uit - Gebruikt een systeem in het schoonmaken (van voor naar achter, van links naar rechts) 	<ul style="list-style-type: none"> - Zeemt ramen en spiegels (Sop maken, inzepen, trekken, randjes droog maken) - Dweilt zelfstandig de vloer (nat) - Maakt samen met een ander een ruimte schoon en houdt zich aan de taakverdeling - Maakt de badkamer schoon (douche, bad, wc, wasbak) - Herkent gevaar symbolen op schoonmaakartikelen 	<ul style="list-style-type: none"> - Doseert onbekende schoonmaak- middelen volgens voorschrift - Gebruikt en bergt schoonmaakmiddelen veilig - Maakt een gehele ruimte zelfstandig schoon (Treft voorbereidingen, doet desgewenst handschoenen aan, denkt aan kleine klusjes, als pedaalemmer legen en deurklink schoonmaken) - Begrijpt met welke regelmaat verschillende ruimtes schoongemaakt moeten worden
--	--	---	---	---

Niveau				
4.2. Inrichten van een eigen kamer				
		6	7	8
		<ul style="list-style-type: none"> - Helpt lokalen te versieren met slingers en tekeningen - Heeft voorkeur voor bepaalde versiering en plaatsen van versiering 	<ul style="list-style-type: none"> - Vertelt welke inrichtingselementen er in zijn kamer zijn (tafel, bed, maar ook vloerbedekking, behang, etc) - Kiest wandversiering uit in zijn kamer zoals schilderijtjes, foto's en posters 	<ul style="list-style-type: none"> - Geeft spullen in de kamer een eigen plek - Kiest extra accessoires uit om de kamer op te vrolijken (posters, stoeltjes, kussentjes, potten en planten, vaasjes, fotolijstjes, etc.)
	9	10	11	12
	<ul style="list-style-type: none"> - Beslist welke spullen er in de kamer komen te staan - Benoemt 4 winkels waar je leuke spullen kan kopen voor je kamer (HEMA, Blokker, V&D, plantenwinkel, etc.) - Herkent logisch en onlogische plaatsing van meubels 	<ul style="list-style-type: none"> - Uit zijn mening over de indeling van een leefruimte - Houdt rekening met wensen van andere in gezamenlijke vertrekken - Herkent spullen die oud en kapot zijn 	<ul style="list-style-type: none"> - Schakelt hulp in voor reparaties die uitgevoerd moeten worden - Vervangt een batterij van een apparaat in de kamer 	<ul style="list-style-type: none"> - Vervangt op eigen initiatief spullen en/of meubilair dat kapot of oud is - Kiest een (logische) indeling van de meubels in zijn eigen kamer - Koopt op eigen initiatief de benodigde spullen voor zijn eigen kamer en geeft deze spullen een plek in zijn kamer (wekker, kast, bed, lamp, tv)

Kerdoel 5: De leerlingen leren op de juiste wijze reageren bij ziekte, ongeluk of bij een kleine verwonding

Niveau			3	4
5.1. Ziekte, kleine verwondingen en ongelukken			- Vraagt uit zichzelf om een pleister of een andere medische handeling	- Vraagt uit zichzelf om een pleister of een andere medische handeling voor een medeleerling - Geeft bij ziekte aan waar hij pijn heeft
	5	6	7	8
	- Blijft rustig bij kleine ongelukjes - Geeft bij ziekte aan wat hij voelt	- Weet dat je met een wond naar de dokter moet - Roept om hulp bij een ongeluk	- Benoemt de functie van de koortsthermometer - Weet dat sommige leerlingen medicijnen moeten slikken om gezond te blijven	- Plakt een pleister op een kleine wond bij zichzelf - Gaat voorzichtig om met bloed en wondjes van anderen - Houdt rekening met eigen medicijngebruik - Waarschuwt bij (kleine) ongelukken direct de juiste persoon en vertelt kort wat er aan de hand is
	9	10	11	12
	- Plakt een pleister op een kleine wond van anderen - Let zelf op om op tijd zijn medicijnen te nemen - Drukt bij een bloedneus de neus hoog dicht en houdt dit lang genoeg vol (5 minuten)	- Benoemt vier dingen uit een EHBO-doos (pleister, zwachtel, jodium, pincet, handschoenen,steriele gaasjes) - Schat in wanneer je met een wond naar de dokter moet (verschil schaafwond en gat in het hoofd) - Legt een klacht uit aan een huisarts	- Maakt een schaafwond zelf netjes schoon met water en een schoon doekje (steriel gaasje) - Belt het alarmnummer 112 en doet melding van naam, plaats en gebeurtenis - Koelt een brandplek (minimaal 5 minuten) onder koel/ lauw water	- Maakt een telefonische afspraak met een huisarts en zet dit in een agenda - Weet hoe te handelen bij iemand met epilepsie (zorg dat iemand zich niet stoot, pak het kind niet met geweld vast) - Vertelt de noodzaak en de gevaren van (verkeerd) medicijngebruik

Kerdoel 6: De leerlingen leren herkennen dat in de samenleving verschillen en overeenkomsten zijn tussen mensen en groepen van mensen in de wijze waarop ze leven

Niveau	2	3		
6.1. Woon-omstandigheden		<ul style="list-style-type: none"> - Herkent begrippen woonkamer, WC, keuken, badkamer / douche 	<ul style="list-style-type: none"> - Benoemt begrippen woonkamer, WC, keuken, badkamer / douche - Geeft aan van bekende voorwerpen in welke van de bovengenoemde ruimtes deze thuishoren. 	
				8
			<ul style="list-style-type: none"> - Weet welke verschillende woonsituaties er zijn (bij je biologische ouders, adoptie, internaat) - Kent gevolgen van een lichamelijke handicap of ziekte op de woonomgeving (dagroosters, begeleiding, woongroep) 	
	9	10	11	12
	<ul style="list-style-type: none"> - Benoemt verschillen tussen ontwikkelingslanden en Nederland (arm/rijk, huisvesting, gezondheids, etc) - Benoemt de kenmerken van verschillende culturen en de invloed op de omgeving (feesten, kleding, inrichting, etc.) 	<ul style="list-style-type: none"> - Weet in welke woonsituatie hij na school terecht komt - Weet wat zwervers zijn en dat deze mensen op straat wonen - Weet dat vluchtelingen in een opvangcentrum wonen 	<ul style="list-style-type: none"> - Kent het verschil tussen rijk en arm en de gevolgen voor de directe omgeving van mensen (grootte van de auto en het huis, (merk) kleren, vakanties) 	<ul style="list-style-type: none"> - Weet bij welke stichting financiële ondersteuning aangevraagd kan worden om een woonomgeving aan te passen

Kerndoel 7: De leerlingen leren zich oriënteren op medezeggenschap, stemrecht, besluitvorming, het gemeentelijk en landelijk bestuur.

Niveau				
7.1. Besturen en besluiten				
		10	11	12
	<ul style="list-style-type: none"> - Geeft zijn mening of kiest voor een optie bij beslissingen in de klas (waar gaan we heen, waar komt iets te staan) - Zit in een leerlingenraad, groepsraad of een commissie - Vertelt dat mensen boven de 18 jaar mogen stemmen - Vertelt dat de burgemeester de baas van de staf of het dorp is - Vertelt dat de koning(in) de baas van Nederland is 	<ul style="list-style-type: none"> - Vertelt dat Nederland een regering heeft - Benoemt regels (wetten) en afspraken die de regering maakt voor heel Nederland (snelheid, niet stelen, school, uitkering) - Vertelt dat in een democratie iedereen mag zeggen wat hij wil en dat er gekozen wordt wat het beste voor de meeste mensen is - Vertelt dat er landen zonder democratie zijn, waar soms één iemand alles beslist (dictator) 	<ul style="list-style-type: none"> - Vertelt dat belasting geld is dat de regering mag uitgeven - Benoemt 4 dingen die door de belasting worden betaald (politie, wegen, scholen, lantarenpalen) - Benoemt regels en afspraken die de gemeente maakt (parkeerplekken, winkels, parken, vuilnis) - Vertelt wat een mening is (een opvatting van iemand die kan verschillen tussen mensen) 	<ul style="list-style-type: none"> - Vertelt dat de regering bestaat uit ministers - Vertelt dat de Europese Unie regels en afspraken maakt voor Europa - Vertelt dat een politieke partij een groep mensen is met dezelfde ideeën/mening - Vertelt dat partijen met veel stemmen in de regering komen - Vertelt dat de regels en afspraken worden nagekeken door de Eerste en Tweede Kamer - Stemt op een politieke partij

Kerndoel 8: De leerlingen leren de vrije tijd alleen en samen met anderen besteden (zie leerlijn wonen, vrije tijd)

Niveau	1	2	3	4
8.1. Vrijtijdsbesteding	<ul style="list-style-type: none"> - Speelt zonder problemen naast een andere leerling (bij de watertafel) - Laat zien of hij een activiteit leuk vindt (m.b.v. lichaamstaal) - Laat zien dat hij feest(vieren) leuk vindt (m.b.v. lichaamstaal) 	<ul style="list-style-type: none"> - Geeft aan welke activiteiten in de klas hij leuk vindt door ernaar te wijzen (poppenhoek) - Geeft een voorkeur voor bepaald speelgoed aan door ernaar te wijzen 	<ul style="list-style-type: none"> - Houdt variatie in spelen en speelgoed - Benoemt bij een zichtbare keuze zijn voorkeur voor bepaald speelgoed of activiteit - Pakt een boek om plaatjes in te kijken 	<ul style="list-style-type: none"> - Benoemt drie activiteiten die in de vrije tijd worden uitgevoerd - Probeert aangeboden onbekende activiteiten uit
	<ul style="list-style-type: none"> - Geeft bij een activiteit of sport niet gelijk op bij tegenslag - Oefent met verschillende sporten - Oefent met drama, dans en toneel 	<ul style="list-style-type: none"> - Weet wat een hobby is en vertelt over de eigen hobby - Weet dat er verschillende hobby's zijn en geeft enkele voorbeelden 	<ul style="list-style-type: none"> - Zoekt of kiest een gezamenlijke hobby met een vriend(in) - Stopt met een activiteit als het fysiek wenselijk is 	<ul style="list-style-type: none"> - Stopt met een activiteit als dat sociaal wenselijk is (tv-kijken bij bezoek) - Zoekt verschillende mogelijkheden om zijn vrije tijd aangenaam in te vullen - Vertelt dat een club of vereniging inzet, volharding en tijd kost
	<ul style="list-style-type: none"> - Weet dat hobby's geld kosten - Beseft dat bij een club gaan verplichtingen tegenover andere mensen met zich mee neemt - Komt door vrije tijdsbesteding tot rust en ontspanning - Bestelt eten en of drinken in een drink- of eetgelegenheid (terras, bar, restaurant) - Kiest een boek (of tijdschrift) uit in de bibliotheek 	<ul style="list-style-type: none"> - Breidt zijn sociale contacten via het verenigingsleven - Ziet bezoek en het bezoeken van familie, vrienden en kennissen ook als vrijetijdsbesteding - Gaat af en toe naar culturele activiteiten (schouwburg, concert) - Huurt een dvd naar eigen keuze - Zoekt een evenwicht in zijn daginvulling tussen vrijetijds- en andere activiteiten 	<ul style="list-style-type: none"> - Weet dat interesse en hobby of sport elkaar beïnvloeden - Surft gericht over het Internet naar een onderwerp van zijn of haar interesse - Neemt initiatief om een dagje leuke activiteiten te ondernemen (koffie drinken in de stad) - Verkent regelmatig nieuwe ontspanningsmogelijkheden - Gebruikt het Internet om contacten te leggen 	<ul style="list-style-type: none"> - Koopt de benodigde spullen om zijn hobby of sport uit te oefenen - Maakt een bewuste keuze binnen bekende ontspanningsmogelijkheden - Brengt een oordeel uit over de vrijetijdsbesteding (voorbereiding, inzet, kosten t.o.v. plezier, gezelligheid, prestige) - Realiseert zijn activiteiten en behoeften grotendeels zelfstandig